

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

№ 26.

Mercuri 5. Iulie

1861.

Protestulu romanilor banatieni
in contra inceperii de 167,000 romani in
voivodin'a serbésca.

Maiestatea Vóstra c. r. apostoliceasca!

Natiunea romana a esperiatu din adres'a depu-
sa de natiunea serbésca la treptele tronului pré
inaltu, cá si o esfluintia a congresului nationalu
tíenutu cu aprobarea pré inalta in Carlovitiu, ca nu-
mit'a adunare serba a trasu in cuprinsulu teritori-
lui adusu in propunere, afara de altele mai multe
neamuri eterogene natiunei serbe, si vreo 167,000 de
romani din comitatulu Temisiului si alu Torantalului.
precum si din regimentulu de granitia germano bana-
ticu si din celu de mai 'nainte ilirico — éru acum
serbo-banaticu.

Noi romanii suntemu fórté departe de a voi se
redicamu vocea nóstra in contra formarei unei Voi-
vodine cerute de serbi; dar' totusi suntemu siliti a
indreptá préinalt'a atentiune a Maiesterei Vóstre spre
acea impregiurare, ca serbii, chiaru candu se róga
spre asigurarea nationalitatii lorú amenintiate de
magiari pentru taierea unui teritoriu in Ungaria si
Croatia, tocmái atunci nisuescu la acea hegemonia,
pentru carea ei insusi poftescu de a se despartí de
magiari, si pentru carea din partea popórelorú nema-
giare se dau necontentitu plansori si manifestatiuni
catra préinaltulu tronú si pe calea publicitatii.

Serbii esprima in adres'a lorú convingerea:
„cumca concetatiunii lorú adunati la diet'a unгурés-
ca suntú gat'a a implini dorintiele serbilorú ce cores-
pundu si parintiescilorú intentiunii ale Maiesterei Vós-
tre catra natiunea serba, cumca magiarii nu denéga
acelu respectu, cè'lu pretindu pentru drepturile pro-
prie, neci drepturilorú altora, si voru se fia drepti.“

Mai departe se provóca in acea adresa la pri-
vilegiulu din 20. Augustu 1691, unde se dice: „vo-
lumus ut sub directione et dispositione proprii ma-
gistratus eadem gens rasciana perseverare et anti-
quis privilegiis eidem a Maiestate nostra benigne con-
cessis, ejusque consuetudinibus imperturbate frui va-
leat.“ —

Din acest'a se vede, ca serbii, candu pretindu
respectu si imunitate pentru natiunea s'a, si se de-
chiara in contra oricarei apasari nationale, — candu
in privilegiulu lorú se memorédia unic'a si singur'a
ginte rasciana, fara amestecarea nationalitatilorú stre-
ine, tocmái atunci comitu nedreptatea batatóre la ochi
careá stia in contra dreptulu naturei si alu popóre-
lorú, ma cu privintia la modernele principie natio-
nale si in contra ori carui posibilu dreptu positivu,
avendu de scopu a supune 167,000 de romani terito-
riului serbescu, si asia tractandui cá pe o natiune
despóiéta de tóta libertatea si de tóte drepturile s'ale,
mai alesu candu dupa intielesulu mai susu memora-
tei adrese in teritoriulu serbescu se cere eschisivulu
dreptu alu limbei serbesci de limba oficiala, precum
si eschisivitatea pentru celelalte atribute nationale
serbesci, éra pentru dreptulu alegerei unui voivodu
se conditionédia nationalitatea serba. —

Maiestatea Vóstra c. r. apostoliceasca a'ti bine-
voitu a dechiará de repetite ori si specialminte a es-
primá convingerea préinalta in cuventulu de deschi-
dere indreptatu catra senatulu imperialu constitu-
tionalu de adi: „ca numai institutiunile libere — prin
consciintiós'a conservare si esecutare a principielorú
egalei indreptatiri a tuturorú popórelorú imperiu-
lui, a egalitatii tuturorú cetátienuilorú in antea legéi
si a participarei reprezentantilorú poporului la legis-
latiune — voru duce la o straformare salutaria a mo-
narchiei intregi. Acestea suntú principiele, cari a-

cuma cu ajutoriulu lui Ddieu au de a se realizá dupa intielesulu diplomei din 20. Octombre an. tr.

Noi romanii redimati pe aceste principie fundamentale, recunoscute asemenea de tóte popórale Europei, indresnimu a ne apropiá de tronulu pré'naltu cu umilit'a rogare: Binevoiesce Maiestatea Vóstra c. r. a luá protestatiunea presinta in consideratiune pré'nalta, si a o strapune dietei unguresci cu acea invitatiune, cá formanduse cumva Voivodina, romanii propusi de serbi a se subordiná ei cu atatu mai tare se nu se incopieie in teritoriulu ei, cu catu prin incopieirea aceast'a cu referintia la romani s'aru vateamá principiuulu coordinarei natiuniloru, si noi romanii — cari si asia aflandune de mai multu de o suta de ani, si cu durere anca si pana in diu'a de astadi sub jugulu bisericescu alu serbiloru, contribuindu numai spre redicárea gloriei natiunei serbe, prin urmare spre intregimea numai a unei sume mari numerice ideale a serbiloru sub titlu de „locuitori greco-orientali ai Austriei,“ — prin incopieirea aceast'a de acuma 'nante nu numai bisericesce, ci si in privinti'a nationalo-politica amu fi subordinati serbiloru.

Pentru aceast'a noi subscrisii indresnimu cu tóta supunerea in numele tuturor romaniloru din Banatu si din memoratele regimente de granitia a pune mai odata umilit'a nóstra rogare la peciórele Maiestatei Vóstre, si suntemu cu devotiune omagiala cei mai credintiosi si mai umiliti supusi ai Maiestatei Vóstre c. r. apostolice.

Temisiórá, 15. Maiu 1861.

(Urmédia subscierile.)

Independinti'a constitutionalá a Transilvaniei.

„Nenorocirea Transilvaniei totudeauna din tiér'a unгурésca si dela unguri s'a trasu... Astufeliu perduramu si tiér'a si libertatea.“

Asia serie unu ungro-secuin din Transilvania, Cserey, cronicariu din secl. XVII.

Ungurii apera si sustienu cu energia drepturile istorice ale Ungariei fačia cu Austria. Ei arata cumca intre Ungaria si provintieile ereditarie ale Austriei nu este nici urma de unire reala, ci numai o simpla unire personala. Cu alte cuvinte: cumca Ungaria si Austria nu este nici o alta legatura afara de aceast'a ca persóna ce este imperatu alu Austriei, aceeaasi este in puterea sanctiunei pragmatice, totuodata si rege alu Ungariei: dinasti'a, nu Austria, dom-

neste in Ungaria; regelui nu imperatului este supusa Ungaria. Afara de acestu raportu de unire personala cu Austria, Ungaria are dreptulu de a se guverná si de a'si face legi impreuna cu regele seu, in deplina independintia de catra tóte celelalte tieri. Ungaria fara a'si calcá in picióre ea singura dreptulu autonómiei s'ale nu póte se se supuna ministeriului nici dietei din Viena, caci prin acést'a s'aru supune unei puteri straine, alu carei puntu de vedere n'aru fi ungurescu, ale carei interese n'aru fi unguresti. Si una cá acést'a aru insemná a se sinucide, a comite o crima in contra natiunei. „Deei cea de intaiu si cea mai santa datorintia a nóstra este de a ne pune tóte puterile, tóte facultatile intru aceea, ca Ungaria seremana Ungaria, si autonomi'a si independinti'a ei constitutionalá se se sustie neviolata.“

Eata, in esentia, adres'a ce are se face diet'a din Pesta catra Franciscu Iosifu. Adres'a e propusa de patriotulu Deacu, si e lucrata de elu intr'unu tonu de o nobila barbatia, cu o profunda cunostintia a drepturiloru patriei s'ale.

Inse lucru de mirare! In momentul ce Deacu apara cu atatu patriotismu, dupa liter'a dreptului istoricu, independinti'a Ungariei fačia cu Austria: intru acelasi momentu, cá unu feliu de adeveratu Bach ungurescu, iea intru nimica de a pretinde nu numai dela Croatia si dela Banatu, ci chiaru si dela Transilvania, cá aceste tieri se se supuie guvernului ungurescu din Pesta. Cá si cum le aru dice: „Stapanulu vostru, croatiloru, banatieniloru si transilvaniloru de adi inainte numai este ministeriulu din Viena, nici parlamentulu din Viena. De acestu reu scapati, caci in loculu loru vomu se ne punemu noi, guvernulu si parlamentulu din Pesta: voi cauta se renunciatu individualitati vóstre, independintiei vóstre, caci altumintre noi unгурii nu amu poté fi mari si tari, si nu ne amu poté implini misiunea nóstra in orientu. Acést'a este si dreptulu istoricu alu corónei cei sacre a Ungariei. Noi suntemu stapanii vostri. Daca vreti a fi cetaticeni egali cu noi, cauta se va resolvitu a fi cetaticeni unguri, caci integritatea corónei si unitatea statului nu admite statu in statu. Vreti a fi slavi, pofsimu in Serbia séu in Rusia: vreti a fi romani, pofsimu in Moldova séu in Tiér'a Romanésca. In Ungaria nu suntu nici nu potu fi decatu numai unгурii: unu singuru statu, o singura natiune, unu singuru guvern, o singura dieta.“ Chiaru intocmai vorbia si Bach, numai catu Deacu si ai lui in locu de némtiu,

nemtescu, punu unguuru si unguurescu. Croatii dara si banatienii, ba chiaru si Transilvanii, aru avé de a alege intre stapanire nemtiésca séu unguurésca, intre unu Bach nemtiescu séu unguurescu. Éta logic'a lui Deacu si a tóta diet'a unguurésca.

La aceste minunate pretensiuni austriace, traduse in unguuresce, banatienii, consultati fiindu, respunsera ca ei voru a remané independinti de Ungaria si uniti cu Transilvania. Austria inse 'i incorpora cu Ungaria. Cu tóte acestea, D. Mocioni, fiindu alesu de deputatu la Lugosiu, 'si depuse mandatulu, dechiarandu ca elu nu are ce cautá la diet'a unguurésca din Pesta, fiindu ca elu nici nu este nici nu are de gandu a se face unguuru. Ceilalti deputati ai Banatului, durerere, se dusera la Pesta, si acum, lucru pré firescu, se vedu obligati a da dovedu si a recunóste ca ei suntu cetatieni séu civi magiari (deca unguuri*), spre a fi verificati. Vedi desbaterea ce a urmatu la diet'a din Pesta cu ocaziunea verificarii Dlui Babesiu, in Gazet'a Transilvaniei Nr. 39, 13 Maiu 1861. De altumintrea, drepturile istorice ale Banatului destulu de frumosu suntu desfasurate in memorandumu facutu de D. Mocioni.

Ce se tiene de Croatia: acésta tiéra pre lunga tóta autonomi'a s'a, pana la anulu 1848, trimitea deputati la diet'a din Pesta. Astadi inse tiene la independinti'a s'a, si precum nu trimite reprezentanti la diet'a din Viena, de asemenea nu vré a trimite nici la diet'a din Pesta, aratandu ca si Croatia are drepturi istorice, ca croatii nu suntu unguuri, ca Croatia nu e Ungaria.

Ce voru face Transilvanii? Pana in momentulu de fatia, ei nu suntu chiamati nici la Viena, dara nici la Pesta. Pana astadi autonomi'a si independinti'a Transilvaniei, cea atatu de vechia, si prin atate acte, legi si juraminte consacrate, a remasu neatinsa. De la tari'a patriotismului transilvaniloru va atárná daca Transilvani'a are se remana Transilvania libera si neatarnata precumu a fostu si este anca, au déca este cá si acésta antica tiéra se ajunga unde a ajunsu Banatulu, nu o provintia a Ungariei, ci, si mai reu, cateva districte in care se se desfaca, membra disjecta corporis, supuse de dreptulu guvernului din Pesta. Acést'a prelinde Ungaria cu o violentia atatu de neinchipuita. Acést'a pretinde Deacu si toti ceilalti austriaci unguuresti din diet'a Pestei. Acésta inse nu o voru transilvanii odata cu capulu, precum au datu dovada la 1848, si precum dau dovada si as-

*) Credemú ca D. autoru alu acestui articulu dela 7. — 11. Iuniu incóce inca'si va fi schimbatu opiniunea in aceasta privintia.

Red.

tadi. Si transilvanii au dreptate, pentru ca si ei anca iubescu, si au dreptate de a iubi, libertatea si independinti'a. Precum Ungaria nu ea, si are dreptate de a nu vré, a se supune ministeriului si dietei nemtiesti din Viena: de asemenea Transilvania nu vré, si are mai multa dreptate decatu Ungaria fatia cu Austria, de a nu vrea a se supune guvernului si dietei unguuresti din Pesta, pentru ca ce alta aru insemná acést'a, decatu a se supune unei puteri straine alu carei puntu de vedere n'aru fi transilvanicu ci ungaricu, ale carei interese n'aru fi transilvanice ci ungarice! ce alta aru insemná decatu a'si calcá ea singura in picióre dreptulu independetiei s'ale, decatu a se sinucide, a comite o crima in contra patriei. De asemenea vilitate nu-su capabili patriotii Transilvaniei, si patriotu e totu fiulu muntiloru de auru ai acestei tieri clasice.

Scopulu acestei scrieri este de a aratá catu suntu de nedrepte pretensiunile cele violente ce formédia diet'a din Pesta, la propuneraa lui Deacu, asupra Transilvaniei; catu suntu aceleasi de periculoése pentru libertatea comuna a popóreloru; cum unguurii, in momentulu ce voru se scape de giarale germanismului, cérea a ingiti si ei alte tieri si alte natiuni; si cum ei prin aceast'a impedece dorita infratire a popóreloru, si servescu de minune caus'a dusmanului comunu, caus'a reactiunei si a despotismului. Cu deosebire, scopulu acestei scrieri este de a aratá, aceea ce de altumintre stiu toti copii deabia esiti din scólele Transilvaniei, ca adeca Transilvania dupa dreptulu istoricu, dupa sanctiunea pragmatica, si dupa tóte legile posterióre, si dupa vointi'a de astadi a marei majoritati a popóreloru ei, este o tiéra cu totul neatarnata de tiér'a unguurésca; cumca intre Transilvania si Ungaria, dupa dreptulu istoricu pana astadi in vigóre, nu este nici urma de unire reala, ci numai o simpla unire personala, pentru ca, in poterea sanctiunei pragmatice, celu ce domneste preste Ungaria in calitate de rege, domneste totu odata si preste Transilvania in calitate de mare Principe; cumca intru acelasi raportu de unire personala catra Austria se gaseste Transilvania cá si Ungaria: si cumca legaturile Transilvaniei cu cas'a habsburgica suntu de aceeaasi natura si de aceeaasi putere cá si ale Ungariei, cu acea singura diferentia, ca déca legaturile tierei unguuresti cu acésta casa domnitória datédia de cu inceputulu seclului 16., apoi ale Transilvaniei pórtá numai dat'a anului 1691. Éta

ce voiu se aratu. Nu pretindu a lumina pre Transilvani: Transilvanii 'si cunosc drepturile lor, au si inima de a le apară; ci asi dori cá ungerii se capete macaru astadi, mintea de care au fostu lipsiti, o de trei ori dorere! Ia anul 1848, spre nenorocirea lor, si spre nenorocirea noastră! Fia cá se ne potemu infrati! Nu li se cere nici unu sacrificiu, decatu numai dreptate egala: se respecte dreptulu de esistinta neatarnata a Transilvaniei, dreptu de care Transilvania totdeauna s'a bucuratu si se bucura, precum Transilvania va respectá dreptulu de esistinta alu Ungariei. Éta o conditiune de infratire pre catu de drepta, pre atatu de eftina si usióra. Mane poimane voru fi constrinsi a recunoste acestu dreptu si Croatiei care pana la 1848 facea parte din diet'a vóstra: cu catu mai vertosu nu sa cuvine a atacá independinti'a unei tieri care, de candu a voitu sórtea se ajunga suptu domniea aceleiasi case suptu care stati si voi, n'a avutu nici unu feliu de amestec nici cu guvernulu nici cu diet'a vóstra.

I.

Se cercetamu, deci, si drepturile istorice ale Transilvaniei, si raportulu juridicu in care se gaseste acesta tíera fatia cu Ungaria si cu provintiele ereditarie ale Austriei.

Tíer'a ungerésca erá dej'a supusa casei habsburgice, pucinu dupa batai'a fatala dela Mohaciu care se intemplase la a. 1526.

Éra Transilvania, mai fericita se bucurá de independinti'a, de suveranitatea s'a, suptu Domni alesi din sinulu seu, cari de asemenea Domniloru tieriloru romane, se recunosteá de tributari ai Pórti Otomane.

Ungaria erá habsburgica, cate odata austriaca si mai germanica, precum, durere, istori'a ne spune; Transilvania tributara a turciloru.

Asia urma acést'a pentru Transilvania, pana catra finitulu secululu XVII.

Dupa lupte neincetate de mai doua secole, in fine, Transilvania, ostenita in fapta anca de pre la a. 1681, cazú si ea suptu protectiunea casei habsburgice. Éra la a. 1699, prin art. I. alu tractatulu de Carlovitiu, recunoscú si Pórt'a factulu indeplinitu, adeca trecerea Transilvaniei suptu stapanirea si puterea acelei case domnitórie.

Inse precum Ungaria, de asemenea Transilvania nu s'a supusu fara conditiuni. Conditiunile ce s'au stipulatu pentru Transilvania, suntu de aseme-

nea natura si valóre cu acele ce s'au stipulatu pentru Ungaria. Esenti'a lor sta intru aceea, ca Transilvania, suptu domniea casei habsburgice, este unu statu independente atatu de Ungaria catu si de cele lalte tieri ale casei domnitórie. Adeca Transilvania cu tóte aceste tieri, sta numai intr'o unire personala. Lamuritu suntu espuse aceste drepturi ale Transilvaniei atatu in diplom'a sacra a imperatulu Leopoldu I. dela 1691, Charta magna a Transilvaniei, catu si in asia numit'a resolutiune alvintiana dela 1693; de asemenea in santiunea pragmatica; si mai alesu in decretule comitieloru dela a. 1790.

Intru inceputu cas'a austriaca pretindea numai dreptulu de protectiune asupra Transilvaniei: acestu dreptu inse numai decatu: Nolentes, volentes protegit vos sua Maiestas. Vreti nu vreti, Maiestatea Sa are se ve proteaga. Éta cum se adresá solii Imperatulu catra Transilvani. Prin decretulu comitieloru de la a. 1688 dela Fagarasiu, tíer'a 'si reserva dreptulu liberei alegeri a Principelui seu. „Libera principum electio Transilvanis relinquatur,“ suná acea lege séu decretu. Imperatulu Leopoldu propunea atunci Transilvaniloru cá principele lor se se numere intre principii imperiulu romanu, si Transilvania intre staturile acestui imperiu. In Transilvania inse pre atunci de abia se gasia unu barbatu, cáre se cunósca consecintiele unui asemenea actu. Si, póte spre norocirea lor, Transilvanii numai din nepricepere nu se invoira la o asemenea incorporare in Germania. In insasi diplom'a leopoldina dela 4. Decembre, 1691, fundamentulu drepturiloru Transilvaniei consacratu prin atate juraminte de credintia din partea tieriei si din partea domnitoriloru pana la a. 1848, in insasi aceasta diploma, Apafi II. se recunoste de principe alu Transilvaniei. Inse acestu netrebnicu resigna la a. 1696 pre lunga o pensiu de 12 mii fl. pre anu, si de atunci dreptulu de alegere inceta, recunoscunduse Imperatulu de principe alu Transilvaniei.

Imperatulu Leopoldu prin diplom'a dela 1691, art. I., se obliga de a observá tóte constitutiunile si legile Transilvaniei. Prin urmare,

1. Ce se tiene de guvernulu, in puterea art. II., III., VI. Transilvania, dupa datin'a de mai 'nainte, 'si va avé guvernulu séu adeca consiliulu intimu alu principelui; de asemenea gubernatoriu si cancelariu supremu; militi'a Transilvaniei va avé generalulu seu. Gubernatoriu si consiliarii intimi, cancelariulu, generariulu, precum si mai marii comitateloru, adminis-

trativi si judecatoresci, voru fi alesi dupa usulu de mai 'nainte si intariti de catre Domnitoriu. Dupa art. IV. la tóte functiunile publice se voru aplicá numai Transilvani indigeni.

2. Ce se tiene de puterea legislativa, in virtutea art. III. si IX., comitiile s'au diet'a remane dupa usulu vechiu; se va celebrá in totu anulu; domnitoriulu 'si reserva dreptulu intaririi.

3. Tributulu tieriei, va fi de 50 mii in timpu de pace; de 400 mii in timpu de resbeļu. Bonurile precum si alte venituri fiscale se cuvina principelui. Alte dari nu se voru introduce. Art. XI., XII.

Éta cuprinsulu esentialu alu diplomei leopoldine dela 1691.

Anca in comitiile dela 1722 se acceptase sanctiunea pragmatica „abolinduse tóte legile si datinele de mai 'nainte care decretédia séu indica dreptulu liberu de alegeri a principiloru tieriei, séu vreo legatura a Transilvaniei cu turcii.“ Éra prin decretulu comitiiloru dela 1743, acea sanctiune se confirma si pentru Transilvania, intocmai precum se fause acés'ta pentru Ungari'a printr'unu articulu de la 1723.

Tóte drepturile fundamentale ale Transilvaniei s'au explicatu si s'au intaritu anca si mai multu prin decretule cele memorabile ale comitiiloru dela 1790.

Art. V. alu decreteloru de acestu anu dice: „Maiestatea Sa si sucesorii sei voru guverná Transilvania conformu legiloru ei proprie, éra nu dupa chipulu cum se governa provintieile ereditarie;“ totu acestu árticlu dice ca Transilvania este unu principatu „de sine statatoriu si neatarnatu de alta tíera.“ (per se subsistens, et ab alio regno independens Principatus Transilvaniae).

Art. VI. dice: „puterea de a face legi, de a le abrogá, si de ale interpretá autenticu este comuna principelui si dietei.“ Éra „puterea esecutiva, dupa art. VII., o va esercitá principele dupa intielesulu legiloru, asia dara usulu patenteloru se va restringe la publicarea numai a celoru conforme legiloru.“

Art. VIII., dice: „Dreptulu de a inchei'a tractate si de a trimite soli este unu dreptu rezervatu principelui; inse la casu candu s'aru incheia tractate cu strainii despre trebi atingatórie de Transilvania, Maiestatea Sa se va sfatui si cu guvernulu Transilvaniei, va ascultá si reflexiunile dietei, si incheienduse pacea o va publicá dietei. La numirea soliloru, Maiestatra Sa va fi cu luare aminte si asupra Tran-

silvaniloru, cu deosebire la numirea agentiloru din ambele principate.“

Ce se tiene de sanctiunea tuturoru acestoru drepturi: „apoi principele indata ce primesce frenele guvernului, in puterea sanctiunei pragmatice, emite unu rescriptu, prin care asigura pre tíera despre tóte drepturile ei, cu deosebire despre drepturile cuprinse in diplom'a lui Leopoldu I. si acésta asigurare, dupa ce primeste dela tíera omagiulu de credintia, o intaresteste prin comisariulu seu si cu juramentu de credintia.“ Art. II. dela 1790.

Éta liniamentele constitutiunei si independintiei Transilvaniei. De unde in scurtu urmédia ca Transilvania are guvernulu si legislatiunea s'a propria. Principele o governa dupa legile s'ale nationale, nu dupa modulu cum governa alte tieri ale s'ale. Principele este indatoritu „de a nu suferi nici cea mai mica derogare a drepturiloru acestui principatu care este de sine statatoriu si neatarnatu de alta tíera.“ Transilvania, in privirea puterei s'ale guvernamentale, legislative si esecutive totu atatu este de independinte de Ungaria, precatu este de Tirol s'au Salzburg. Singura legatura ce exista intre Transilvania de o parte, si intre Ungaria si tóte celelalte tieri ale casei habsburgice de alta parte, este unirea personala. Precum independintia constitutionalá a Ungariei se intaria prin juraminte de credintia atatu din partea regelu; catu si din partea tieriei, de asemenea se intariá si independintia Transilvaniei prin juraminte de credintia din partea tieriei si din partea principelui ei.

In legile Transilvaniei pana la a. 1848 despre raporturile Transilvaniei cu Ungaria numai atata sta ca la a. 1688 se decreta: „cá se se faca dreptate pretensiuniloru celoru juste ce au Transilvanii in tíer'a unгурésca.“ Éra la a. 1790, se decreta: „cá Transilvania se nu póta fi silita de a se incorporá cu tíer'a unгурésca.“ Mai gasimu in punctulu XXI. alu resolutiunei alvintiane ca „cancelari'a de curte a Transilvaniei se sté de totu deosebita de a tieriei unгурesti“ (prorsus separata). Departe de a fi Transilvania in vreo unire cu Ungaria, ea se gaseste cu acés'ta intr'unu procesu iuternationalu pentru districtele ce se intindu pana in Tisa, care de facto suntu incorporate cu Ungaria, si care de jure suntu ale Transilvaniei.

Inse, dicu unгурii, daca Transilvania a fostu statu de sine statatoriu si neatarnatu de Ungaria pana la a. 1848; apoi la acestu anu Transilvania a in-

cetatu de a mai fi o tíera, sia perdutu si numele si esistentia, s'a incorporatu cu Ungaria, desfacunduse intr'unu numeru de districte ale tierei unguresci. Se vedemu.

(Va urmá.)

A. Papiu Ilarianu.

Infioratóre conjuratiune

a universitatii natiunei sasesci, ingroditorie alumei intregi, publicata si iluminata de Sch—r.

(Urmare din Nr. tr.)

In privintia modalitatii nu s'au potutu involi de odata, majoritatea voturilor au decisu, cá impreunat'a opozitiune a natiunei intregi cu ajutoriulu din Viena la olalta se se intrebuintiedie constantu in contra uniunei. Deodata s'au facutu si acelu concludu se se trimita ablegatii la Germania, Frankfurt, intr'aceea au urmatu dechiaratiunea Brasiovului pentru, si s'au mai aratatu si in alte locuri aplecare la uniune si asia au incetatu unirea opozitiunei compacta. — Deci urmara consultari noue, si dupa pipaituri diverse au remasu pe lunga aceea, ca romanii debue iritati asupra unguriloru, secu loro si a uniunei.

Ei sciau pré bine catu de greu si de candu au asupritu pe una parte a romaniloru si anume pe locuitorii pamentului sasescu. — Tóta speranti'a si o basá inse pe aceea, ca intieleginti'a cu presente si apromisiuni, éra mas'a cea prósta a poporului cu vorbiri si apromisiuni se va poté adormi, — la vreme de lipsa érá si pentru concessiuni vrednice pregatiti.

Dintre puntele modalitatii miau remasu urmatórele in minte:

1. Episcopii Siaguna si Lemény nu se voru poté dobandi, asia dara josu cu ei in grópa.

2. Cipariu, Pumnu, Barnutiú, Mikas, Nemes, Iancu, Buteanu, Pap, unu oficialu din Abrudu alu carui nume numi vine in minte, si alti mai multi a caroru nume leamu uitatu debue dobanditi cu bani, s'au apromisiuni de oficiuri besericesci si mirenesci; pana candu inse uniunea nu e cu totulu delaturata numai promisiuni mai bine de bani cá de oficiuri — debue intrebuintiate — totuodata li se póte spune ca prin primirea deregatoriiloru s'aru vinde; si numai déca nu s'aru poté altumintrelea aru fi a se impartasi in oficiuri, — mai tardiu dupa ce uniunea nu s'au facutu, si noi éراسi ne intarimu, vomu aflá mijlóce de

a delaturá astufeliu de oficiali romanesci. — Bani avemu pentru acestu scopu in abundantia, contributiuni volante, bani popesci, si chiaru cas'a nóstra nationala se potu intrebuintiá cu cuvenita circumspec-tiune.

3. Susu pomenitii, si altii cari ni se voru face cu numele cunoscuti, debue pretutindenea, dara mai vertosu in Sibiiu primiti cu cea mai mare dragoste, slabiciunile loro debue aflate si complimentate. — Spre executarea acestoru puncte suntu designati mai multi individi rutinati cu numele cunoscuti.

4. Pentru romanii cei culti (inteliginti) debue exoperatu una prochiamatiune in contra uniunei directe din Viena, tóte de romani cerute s'an numai pomenite debue cu acea conditiune apromise, déca uniunea nu se va duce in seversire. Apromisiuni de aceste potu fi: liber'a intrebuintiare a limbei nationale, si usuarea religiunei gr. res., consultarea in limb'a romana la dieta, redicarea decimelorú, donatiuni de bunuri, deputati, alegerea loro libera. — La vreme de lipsa se potu cateva din aste apromisiuni numai decátu implini, mai tardiu déca va cadé uniunea, si noi in pusetiunea nóstra cá natiune ne vomu intari, éراسi potemu luá totu indereptu — de nu altufeliu cu ajutoriulu unor regimente germane, (la vreme de lipsa) mai vertosu in contra poporului intrebuintiate. Inteliginti'a se póte asiediá prin o lucrare a ei, constanta si linistita (ruhige ausdauernde Bearbeitung) si in timpu mai indelungatu*).

5. Regimentele de infanteria si regimentulu de husari romanesci, debue amagite cu aceea, ca déca se va face uniunea nu va scapá nici unadata de arme, inse déca va pasi in contra uniunei, apoi in pretiu de recunoscintia, li se voru luá armele si voru primi mosiele si altele mai multe**).

6. Romanii provincialisti debue facuti se créda, ca déca se voru opune si la vreme de lipsa voru impedcá cu armele a maná uniunea, apoi Imperatul le va da pe lunga pamentulu care ce remane in stapanire dela Domni, si din mosiile unguriloru si ale secuiloru. Spre acestu scopu suntu agenti romani platiti bine de a se intrebuintiá.

*) Adeca intieleginti'a se póte asiediá si cu armele sasiloru, numai pentru poporu érá de lipsa regimentele germane.

***) Apoi se nu dica romanii, ca sasii estea au umblare cu necuratulu?

In diverse conferintie s'au mai facutu si următoarele concluse:

7. Soldatii secuesci din Haromszék si Ciucu debue scosi din tíera, séu déca acést'a nu aru fi cu putintia, debue desarmati, si candu nu s'aru poté nici acést'a, debue amagiti cá se nu cutedie a merge de acasa, fiindu ca altufeliu iaru tramite imperati'a la Italia.

Pentru acestu scopu suntu intr'a trei'a si a patra mana unguri si secui a se intrebuintiá — si intr'acestea se gasescu ómeni simpli si coruptibili.

8. Lá vreo cativa nobili magiari aru trebui sioptitu (isi spunu ei apoi unii la alti), ca déca se va face uniunea, atunci aru mai poté fi sperantia de a sustiené iobagia si pentru venitoriu, numai acuma se nu descopere acestu secretu.

9. In Viena trebuie atinsa perderea emolumentelor erariale prin uniune, acestu euventu isi va face acolo efaptulu seu, pentru ca au trebuintia de totu denariulu.

10. Totnodata trebuie exoperatu in Viena, cá la die'a viitóre se nu se trimita comisariu reg pentru ca atunci nici noi sasii nu amu trimite deputati acolo — déca se va denumi comisariu regescu, atunci si noi trebuie se trimitemu deputatii nostri, acestia inse voru protestá la inceputu, in contra legalitatii dietei conchiamate numai prin gubernatorele, la intemplan candu aru reesi cu uniunea. (Va urmá)

Fondulu Gazetei séu fundatiunea Sincaiana.

On. D. Redactoru! Candu avemu onóre ati tramite o suma de 407 fl. v. a. cá oblatulu contribuentiloru binefacatori romani din giurulu Beiusiului la fondulu Gazetei, consemnati in list'a subalaturata, ne rogamu, cá aceia se'lu primesci cá cei 2 banuti ai veduvei din s. scriptura aruncati in Gazofilaciu, din cauza nu ca dóra sum'a prin noi tramisa in cumpena cu ale altora aru fi pré neinsemnata, séu cá si cum amu voi a miciorare pre altji; — ei fiindu ca sum'a acést'a se tramite din Beiusiu, locu dintre cele mai misiele dupa pusetiunea s'a topografica, si e adunata intr'unu tempu mai alesu pentru noi romanii fórtu criticu, in care nimenea e securu despre viitorulu seu, — si mai cu deadinsulu pentru ca s'au adunatu fara concurinti'a séu mijlocirea unor romani de nascere, cari pe catu in privinti'a posturiloru ocupate,

atatu in privinti'a starei materiale aru fi potutu contribui multu spre acestu scopu filantropicu nationalu. Inse dorere! acestora nemicu nu le pasa de asemenea intreprinderi nationale; ma, ce e mai multu, neci nu voiescu a audi de Gazet'a si literatur'a romana; de unde sumuliti'a nóstra numai faǵia cu cei mai puternici, si in intielesulu moralului crestinescu este mare si insemnata etc.

Beiusiu 19. Martie 1861.

G. K.

Maranimosii contribuitori suntu:

Din Beiusiu: Iosifu Romanu, c. r. adiunctu in disponibilitate 40 fl. Gerardu Véghsö, advocatu diriginte dominale 25 fl. Ioane Erdélyi, preceptoru dominale 20 fl. Petru Pavelu, advocatu 20 fl. Toma Costinu, c. r. adiunctu in disponibilitate 10 fl. Teodoru Kövári, directoru gimnasiale 21 fl. Petru Mihutiú, profesoru gimnasiale 5 fl. Michaille Bandiciu, prof. gimnasiale 5 fl. Ioane Selagianu, prof. gimnasiale 10 fl. Paulu Vela Ventrariu, prof. gimnasiale 5 fl. Michaille Szikszai, prof. gimnasiale 5 fl. Ignatiu Szabó, prof. gimnasiale 5 fl. Georgiu Marchisiu, prof. gimnasiale 10 fl. Simeone Deseanu, prof. gimnasiale 20 fl. Ignatiu Bartianu, prof. gimnasiale 5 fl. Paulu Biazini Balasiu, prof. normale 3 fl. Simeone Milianu, prof. normale 2 fl. Ioane Bolcasiu, prof. normale 5 fl. Petru Szabó, protopopu gr. res. alu Meziadului 5 fl. Ioane Popoviciu, protopopu surogatu gr. c. in Ujlak 3 fl. Dimitrie Pap, preotu gr. c. in Petrani 1 fl. Ioane Cinea, preotu gr. c. in Pocola 3 fl. Georgiu Juhász, preotu gr. c. in Szemlak (comit. Arad.) 5 fl. Gregoriu Köváry, preotu gr. cath. in Fidisiu 5 fl. Zaharie Mihocu, preotu gr. res. in Pocola 1 fl. Michaille Blaga, preotu gr. resariteanu. in Midiesiu 1 fl. Nicolau Molnár, preotu gr. res. in Draganesci 1 fl. Nicolau Popoviciu, preotu gr. res. in Ghighisieni 2 fl. Atan. si Vas. Popa, preotu gr. r. in Campeni de josu 2 fl. Ioane Tuducea, preotu gr. res. in Sustu 1 fl. Mironu Vidu, preotu gr. res. in Sudriciu 1 fl. Georgiu Hotea invetiatoriu in Midiesiu 1 fl. Daniele Romanu, jude comunale in Midiesiu 2 fl. Ioane Tuducescu, invetiatoriu in Baitia 1 fl. Ioane Pintér, invetiatoriu in Campeni de susu 1 fl. Ioane Siorbanu, c. r. pretoru in disponibilitate 5 fl. Nicolau Ardeleanu fostulu notariu in cerculu Beiusiului 5 fl. Nicolau Pap, fostulu notariu in cerculu Beiusiului 5 fl. Arone Boitiu, fostulu notariu in Nimoesti 5 fl. Ioane Draganu, notariu in Robogani 2 fl. Paulu Pap, fostulu preotu gr. c. in Fenes 1 fl. Ioane Pap, spanu dominale in Beiusiu 2 fl. Petru

Hermanu, spanu dominale in Remetea 3 fl. Dimitrie Negreanu, negutiatoriu in Beiusiu 5 fl. Alesandru Popescu, negutiatoriu in Vaskoh 3 fl. Michaille Coroianu, teologu absolutu in Vaskoh 2 fl. Augustinu Grama, adjunctu de negut. in Beiusiu 5 fl. Dimitrie Jancsó, cetatianu 5 fl. Ioane Pap, cetatianu 5 fl. Dimitrie Horvath, cetatianu 1 fl. Teodoru Ardeleanu, cetatianu 2 Michaille Cosma, cetatianu 2 fl. Ioane Pantea, cetatianu 1 fl. Ioane Lazaru, cetatianu 1 fl. Teodoru Holbacu, cetatianu in Beiusiu 1 fl. Vasiliu Pap, cetatianu 1 fl. Ioa. Sferle, cet. 1 fl. Ant. Kydusianu, cet. 1 fl. Ilie Pap, cet. 2 fl. Samuile Kövály, cet. 60 cr. Michaille Potoranu, cetatianu 1 fl. Nicolau Bolcasiu, cetatianu 1 fl. Vasiliu Tulvanu, locuitoriu in Seliste 40 cr. Michaille Hadsj, cetatianu 1 fl. Moise Kerekes, cetatianu 1 fl. Dimitrie Fericeanu, cetatianu 1 fl. Ioane Hoza cetatianu 1 fl. Ioane Stefanutiu, cetatianu 1 fl. Dimitrie Ioanovicu, cetatianu 1 fl. Din reprezentatiunea teatrala a studentiloru romani in 11. Febr. a e. tienuta (vedi Gazet'a Nr. 12) 80 fl. Sum'a intréga 407 fl. v. a.

Aici mai adauge Redactorulu dela unu anonimu din Oradea 100 fl. v. a.

On. frati Beiusieni inteligenti facu epoca cu zelulu nationalu intru tóte; monumentu ve va redicá inse publicitatea, de care inca ve dóre asia generosu. Fiti cu totii respectati intru tóte!

Vorbirea contelui Gabriele de Bethlen
la deschiderea adunarei in Nasaudu in 18 Iunie
1861 tienuta romanesce.

Cinstita adunare!

„Locuitorii de diferitele nationalitati ale tieiei acesteia daruite prin Ddiu cu multe isvóra de provente prin multi seculi alu potutu trai in pace si eointelegerea cea mai frumósá lunga olalta in tempurile acelea, candu numai casturile cele privilegiate singure au portatu grige de lucrurile tieiei si impreuna au vietuutu atatu glori'a catu si necadiurile tempurilor trecute. —

Si cine va crede, ca chiaru in tempulu acela, candu aru fi resaritu sórele cu periodulu celu mai frumosu alu patriei, candu prin articulu dietale confirmatu prin Imperatulu nostru legitimu, s'au stersu privilegiatele, care au statu pana atuncea si s'au enunsiatu, cum arata articolulu numitu, de vecinicu si nemutabilu principu, cá toti locuitorii tieiei fara distinctiunea nationalitatei, a religiei si a limbei se aiba

de aci incolo egala indreptatire, s'au afluatu ómeni, cari au potutu agietia deversele natiunei catra cealalta.

Urmarele machinatiunei acesteia nu este lipsa ale defasiurá, prin deceniulu trecutú toti leamu simtitu bugatu (de ajunsu). De urmarile celea rele ale starei acesteia s'au convinsu in urma si Maiestataa Sa Imperatulu nostru si pentru aceea au sloboditu diplom'a si involtilele cu aste ordinatiuni din 20. Octombrie, dupa care amu pasitu pe terenulu constitutiiei.

Cinstita adunare! Dupa convictiunea mea numai tier'a aceea póte avé o constitutiunea adeverata a carei constitutiune este rediemata (basata) pre legile fundamentale, adeca are legile concinate si aduse prin diet'a legala si confirmate prin Imperatululegitimu. Una constitutiune octroata se póte dá astadi si éra luá mane, cum arata nenumerate eemple in istoria, fara se póta formá tier'a unu díreptu de a pofti se se 'mplinésca constitutiunea fagaduita; candu din alta parte, déca constitutiunea este fundata pre legile, care s'au facutu prin diet'a legala si s'au confirmatu prin Imperatulu legitimu, trebuie se remana lege obligatóre, pana se sterge prin alta lege éra facuta prin diet'a legala si sanctionata prin Imperatulu legitimu. —

La celebrarea unei serbatori constitutionale suntemu noi tramisi aicea cá comisari reg. guberniali, cá pe numitulu prin Maiestatea Sa capitaniu supremu alu districtulu acestuia din nou organisatu se-lu introducemu in oficiulu seu suptu a carui presidiu ve veti intrebuint'a (folosi) Domniavóstra de dreptulu constitutionalu celu mai frumosu a alege oficialii districtulu pe cale prin legi tiermurita dintre locuitorii posesionati ai districtulu acestuia; si nu'ti fi mai multu siliti de a aterná dela amplotiati straini, cari nu cunoscu, ori nu au vrutu se cunósca referintiele tieiei.

Daru cum se spune: „ordo est anima rerum“ rendu este anim'a lucrulu si candu numai asia se póte sustiené, déca ne alipimu de legile positive si legale, si déca si se afla intre legile acestea unele) dupa care simtimu scadere, nu ne este ertatu ale delaturá s'au stramutá volnicesce dupa placulu nostru, fara avemu de ale inoi s'au ale stramutá pe calea prin legi otarita si prescrista, ca altumintrelea numai suntemu tieira constitutionala si ne facemu de mediulóce reactiunei si absolutismulu. Legandu tóte acestea la animele Dvóstre si provocanduve la ascultare in intielesulu legiloru catra Illustritate Sa denumitulu capitaniu supremu, nue altu indereptu, decatu cá dupa ce s'au cetitu inaltele ordinatiuni despre denumirea Illustr. Sale Domnulu capitaniu supremu se pue juramentulu prescristu.